

Tradicinio dainavimo ypatumai

Šiuolaikiniame pasaulyje vyraujanti muzika dažnai yra moderni, tačiau tautos tapatybei išlaikyti ir puoselėti itin svarbi autentiška muzika. Tradicinį dainavimą būtina nagrinėti giliau, kad jis išliktų svarbiu mūsų kultūros elementu.

Šiandienos vaikai turi mažiau galimybių natūraliai perimti tradicijas ir išmokti autentiško dainavimo stiliaus. Dažnai jie nėra susipažinę su lietuvių liaudies dainomis, todėl mokytojams tenka rasti būdų, kaip sudominti vaikus šiuo muzikiniu paveldu ir padėti jiems pamilti mūsų senąją kultūrą.

Pradedant mokyti liaudies dainų, svarbu atsižvelgti į tris pagrindinius metodinius aspektus: balso galimybes, dainavimo techniką ir regioninius stilistikos ypatumus.

Balso galimybės

Kiekvienas žmogus turi unikalius muzikinius gebėjimus, todėl prieš pradedant mokyti dainuoti reikia įvertinti keletą dalykų:

1. **Muzikinė klausa** – mokytojas turėtų paprašyti vaiko padainuoti dainą ir stebėti, ar vaikas tinkamai intonuoja melodiją.
2. **Ritmo pojūtis** – nesunkiai nustatomas paprašant vaiko atkartoti (suploti) parodytą ritmą.
3. **Balso skambumas** – reikia atkreipti dėmesį į erdvę, kurioje dainuojama, kad vaikas galėtų aiškiai girdėti savo balsą. Ji turėtų būti vidutinio skambumo, ne per didelė.
4. **Balso spalva** – apima balso aukštį ir gilumą, kuriuos galima pajusti iš vaiko balso tembro.
5. **Balso emocija** – emocijos perteikimas ir žinojimas, apie ką yra daina. Svarbu, kad vaikas jaustų ir perteiktų tai, ką dainuoja. Tai sudaro sąlygas jautriam ir kokybiškam dainos atlikimui.
6. **Teksto ir interpretacijos vienovė** – mokytojas turėtų vaikui paaiškinti dainos kilmę, kontekstą ir emocinę prasmę, kad vaikas suprastų, apie ką dainuoja. „Galvok ką dainuoji, tark ką galvoji“ – šią mintį mokytojas turi perduoti mokiniui nuo pat pradžios. Svarbi ir tradicijų bei papročių įtaka dainai, žanrinė dainos klasifikacija (pvz., kalendorinių švenčių, lauko darbų dainos). Mokytojas turėtų papasakoti apie dainos sukūrimo metu esančio laikmečio žmonių gyvenimo būdą, nepamiršti paklausti vaiko, ar jam patinka ši daina.

Dainavimo technika

Gera muzikinė klausa yra svarbi, tačiau mokytis liaudies dainavimo ateina ir vaikai, kuriems muzika yra didesnis iššūkis. Vis dėlto reikia džiaugtis, kad jie domisi liaudies dainomis. Dėl to svarbu išsiaiškinti, su kokiomis dainavimo problemomis dažniausiai susiduriama:

1. Netikslus intonavimas.
2. Paviršutiniškas kvėpavimas.

3. Sunku sujungti melodiją.
4. Nepavyksta sklandžiai pereiti iš žemo į aukštą registrą (iš diafragminio į galvinį rezonatorių).
5. Balsas yra veržiamas, dainuojama sukaustytu žandikauliu.
6. Prasta artikuliacija.
7. Nepaisoma regionui būdingo atlikimo stiliaus.
8. Nesuvokiamas dainos tekstas ir tradicijos.
9. Nėra melodinių atramos taškų.

Mokymo patarimai

Mokymą rekomenduojama pradėti nuo nesudėtingos dainelės, atidžiai klausant autentiškų įrašų ar mokytojo atlikimo. Mokytojas turėtų padėti vaikui aiškiai tarti skiemenis ir aktyvinti balsą, ieškant tinkamiausio balso aukščio. Dainelę galima dainuoti trumpais motyvais, padainuoti mokytojui ir leisti tą motyvą atkartoti mokiniui. Jeigu intonavimas nėra tikslus – reikia kuo aiškiau tarti skiemenis ir aktyvinti balsą riktelint ar stipriau uždainuojant. Tą pakartoti kelis kartus įvairiuose aukščiuose, matant, kuris aukštis vaikui yra tinkamiausias, kur jis intonuoja geriausiai.

Kitas atvejis – kai prasčiau intonuojantis vaikas dainuoja per garsiai. Tuomet patariama dainuoti tyliau, įsiklausant į savo balsą. Kartais reikia padainuoti kartu įvairiuose aukščiuose. Svarbu, kad išliktų trumpi motyvai. Jei dar nepagerėja intonavimas, mokytoja turi paprašyti kurį laiką visai nedainuoti, tik klausyti jos arba įrašo. Taip išmokstame kelias nesudėtingas siauros melodinės apimties daineles.

Kvėpavimas yra svarbiausia dainavimo dalis. Vaikams svarbu suprasti, kad išlavintas kvėpavimas yra gražaus dainavimo pagrindas (atsipalaiduoja gerklos, artikuliacijos aparatas). Kvėpavimo pratimai turėtų trukti tol, kol vaikas, negalvodamas apie įkvėpimą, oro užlaikymą ir frazės išdainavimą, pajaus gilų diafragminį kvėpavimą. Dėmesys turėtų būti kreipiamas į pojūčius juosmenyje. Įkvėpus – pilvas turi išsipūsti, o iškvėpus – susitraukti. Įkvėpti reikia per burną, tą darant ramiai, bet aktyviai. Įkvėpimo greitis ir aktyvumas priklauso nuo to, ką dainininkas dainuos po atsikvėpimo. Jei kūrinys lėtas – įkvėpti reikia lėčiau, ramiau, jei greitas – įkvėpti reikėtų staigiau. Įkvepiant dera išsižioti kaip žiovajant, pakeliant viršutinį gomurį. Viršutinė krūtinės ląstos dalis ir pečiai turi nepakilti, būti laisvi. Teisingai įkvėpus jaučiama, kad juosmenį tarsi apjuosia tvirtas, laisvas, didėjantis žiedas. Šį pojūtį reikia išlaikyti iki pratimo ar dainos frazės pabaigos. Įkvepiame ne tam, kad orą laikytumėme užspaude, o tam, kad jis virstų garsu.

Pratimas kvėpavimui: mokinys įkvepia ir užlaiko kvėpavimą. Po to su raide „c“ išleidžia orą, jį taupydamas, jausdamas spaudimą juosmenyje. Skaičiuojama, per kiek sekundžių išleidžiamas oras. Siekiamybė – 35 sekundės.

Jei dainininkas pasyvus, kurį laiką reikėtų naudoti aktyvios artikuliacijos, greitesnio tempo pratimus ar daineles, nes jie aktyvina kvėpavimą.

Dainuojant svarbus aiškus tarimas. Mokymo pradžioje naudojamos greitakalbės, paukščių pamėgdžiojimai, gyvulių varymo šūksniai, piemenų raliavimai, oliavimai, valiavimai.

Dainuojant balsiai ir priebalsiai tariami daug aktyviau negu kalbant. Galima vaiko paprašyti visą dainelės tekstą ištarti dainelės ritmu pašnibždomis. Labai svarbus aktyvus priebalsio, einančio prieš balsį, ištaramas. Kalbant aktyviau dalyvauja priekinė ir vidurinioji burnos ertmės dalis, o dainuojant svarbi ryklės ir gerklų, minkštojo gomurio ir mažojo liežuvėlio, liežuvio ir jo šaknies padėtis – štai kiek daug burnos padargų turime suaktyvinti.

Pats balsis „gimsta“ burnos ertmėje ir, dainuojant, tęsiamas. Kad burnos aparatas būtų laisvas, dažnai primenama, kad įkvėpti reikia per „lengvą žiovulį“. Aukštą garso kokybę nulemia laisvai nuleistas apatinis žandikaulis ir pakeltas minkštasis gomurys su mažuoju liežuvėliu.

Vaikams patinka pratimas, kuomet reikia kurį laiką kaitalioti vieno skiemens spalvą, gylį, pamėgdžioti įvairių gyvūnų garsus. Vaikai greitai išmoksta atpalaiduoti burnos aparatą, pajusti tarties galimybes. Per pirmąsias pratybas prašoma dainininkų padainuoti platų ir laisvą balsį, pavyzdžiui, „o“. Tam naudojamos dainelės „O, o, Adoli“ ar raliavimai, valiavimai. Po kelių pratybų vaikai pradeda jungti melodiją į vientisą frazę.

Priebalsis „r“ aktyvina kvėpavimą, „l“ aktyvina liežuvio galiuką. „B“, „m“, „p“ garsai aktyvina lūpas, tariant „m“ ir „n“ pakyla gomurys, garsas lengviau siunčiamas į priekį. Sakoma: „gerai ištarta, pusiau padainuota“.

Vaikams dainuojant dažnai kylanti problema – vokalinis „slenkstis“, per kurį iš žemojo balso registro reikia švelniai pereiti į aukštą. Kai minkštasis gomurys pasidaro paslankus, judrus (kai vaikas pakankamai išsižioja viduje, kaip žiovaujant), galima keisti burnos ertmės dydį ir formą. Minkštasis gomurys kartu su mažuoju liežuvėliu turi būti aukštai pakeltas, stangrus tarsi „kupolas“. Aukštėjantys garsai reikalauja vis aukštesnio „kupolo“.

Lietuvių liaudies dainas vaikai dažniausiai dainuoja jiems patogiam aukštyje. Jei daina yra siauros melodinės apimties, ją vaikas padainuos be vargo. Kai dainos melodinė slinktis pasiekia „la“, „si“ natas pirmoje oktavoje, dainininko balsas pradeda veržtis. Jam nepasiseka pakelti minkštojo gomurio, nes jis dar neįgudęs to atlikti automatiškai. Tuomet reikėtų susitelkti į gilų įkvėpimą per „žiovilį“, aktyvų skiemenų tarimą, intensyvų melodijos vedimą garsinant. Kad pasiektume greitesni rezultatą, galima padainuoti dainelių su melodine slinktimi iš viršaus į apačią. Ypač lengvina darbą pratimai su balse „i“, kuri suteikia artimo (priešakinio) ir ryškaus skambėjimo įspūdį, gerina galvinį rezonavimą, šalina duslų, tamsų garsą, aktyvina kvėpavimą, garso ataką. Po kurio laiko vaikui

susiformuos įgūdžiai, kurie leis be didelio vargo padainuoti ir aukštas natas. Taip bus „išlyginti“ registrai. Kai bus įveiktos sunkiausios techninės problemos, bus pasiektas svarbiausia dalis – balso lankstumas.

Regioniniai stiliaus ypatumai

Vaikui pradėjus drąsiau dainuoti, galima pasigilinti ir į regioninę dainų atlikimo stiliškumą. Pridedame internetines nuorodas į platformoje „Youtube“ patalpintus įrašus, kuriuose apie tradicinio dainavimo ypatumus suprantamai paaiškina prof. R. Ambrazevičius, mokytoja L. Šarkaitė-Viluma, prof. D.Vyčiniene.

Suvalkija <https://www.youtube.com/watch?v=oPqs4LVpcXg>

Dzūkija <https://www.youtube.com/watch?v=NZ7v6cVuFIQ>

Aukštaitija <https://www.youtube.com/watch?v=aMLDd1Fu8E>

Mažoji Lietuva <https://www.youtube.com/watch?v=1i-CMhJpRj4>

Žemaitija <https://www.youtube.com/watch?v=lcF2JWN6zSo>

Visgi svarbiausia jaunimui atskleisti tradicinio dainavimo savitumus – leisti klausytis ne tik senųjų, bet ir jaunesnių atlikėjų, taip pat jų pačių tinkamai interpretuojamo folkloro. Svarbu atkreipti dėmesį į subtiliausius atlikimo niuansus, kurie atsiskleidžia klausantis autentiškų įrašų. Tokiu būdu dainos pajautimas gali ateiti greičiau ir natūraliau. Pasiklausykite įrašų iš Lietuvos vaikų ir moksleivių – liaudies kūrybos atlikėjų – konkurso „Tramtatulis“:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLLN6teoATYdzkY29-KyWgtvZVbmgm2Iqy>

Melodijos, užrašytos natomis ant balto popieriaus, niekada netaps vertybe tiems, kurie neturėjo galimybės patirti tautosakos ekspedicijų ir negirdėjo tradicija persmelktų pateikėjų balsų. Tie, kurie nors dalelę savęs paskyrė mūsų šventoms dvasinėms vertybėms, niekada nepasakys: „tos tavo dainos liūdnos“. Juk šios dainos yra ne tik mano ar tavo, bet mūsų visų, nes jos atspindi mūsų charakterį, gyvenimo būdą, kultūrą. Tai – mūsų stebuklas, kurį turime saugoti ir perduoti ateities kartoms.